Bilaga KS 2013/173/1

2013-05-30
DNR 2012/392
YTTRANDE

SALA KOMMUN

KOMMUNSTYRELSENS FÖRVALTNING
Gunilla Elander

Kommunstyrelsen

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2013 -06- 18
Diarienr 2012/392 Aktbilaga 10

SVAR PÅ YRKANDE AV KOMMUNSTYRELSEN ANGÅENDE FÖRSLAG PÅ SKYDDSFÖRESKRIFTER FÖR MÖKLINTA VATTENTÄKT

BAKGRUND

Tekniska kontoret har i uppdrag att upprätta vattenskyddsområde för de vattentäkter som idag saknar detta. Kontoret har även i uppdrag att justera befintliga vattenskyddsområden för att uppfylla nu gällande lagstiftning.

Samhällstekniska enheten tillsammans med expertkonsulten Midvatten har tagit fram föreskrifter för vattentäkten i Möklinta, som idag saknar vattenskyddområde. Föreskrifterna ska beslutas av Länsstyrelsen i Västmanlands län efter inlämnad ansökan från Sala kommun.

Samhällstekniska enheten skickade in ansökan för Möklinta vattenskyddsområde till Länsstyrelsen. Dock fattade kommunstyrelsens ledningsutskott (2012-12-08 § 136) beslut om återkallande av ansökan. Kommunstyrelsen beslutade (även 2013-01-10 §7):

1. att uppdra till kommunstyrelsens förvaltning att göra en konsekvensbeskrivning över hur pågående verksamheter inom det föreslagna skyddsområdet påverkas avförslag till vattenskyddsområde för Möklinta,
2. att uppdra till tekniska kontoret att utifrån miljöbalkens skälighetsprincip redovisa relevanta motiv till varje enskild reglering,
3. att uppdra till tekniska kontoret att revidera förslaget till vattenskyddsområde för Möklinta avseende geografiska utbredningsgränser och föreslagna restriktioner för att uppfylla skälighetsprincipen enligt 2 kap 7 § miljöbalken, samt
4. att förslaget behandlas politiskt innan ansökan lämnas till Länsstyrelsen

SYFTE MED ETT VATTENSKYDDSOMRÅDE

Syftet med vattenskyddsområden är att säkra att vattenförekomster som är viktiga för dricksvattenförsörjningen får ett skydd mot föroreningar så att råvattentillgångar säkras. Vattenskyddet ska ses i ett flergenerationsperspektiv. Miljöbalkens syfte omfattar också kommande generationers behov.
Ett skydd blir långsiktigt bara om reglerna för skyddet beaktar risker för vattentäkten med även framtida okända verksamheter.

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Box 304
733 25 Sala

Besöksadress: Rådhusgatan 4 C, Sala
Växel: 0224-74 70 00
Fax: 0224-188 50
tekniska@sala.se
www.sala.se

Gunilla Elander
VA ingenjör
gunilla.elander@sala.se
Direkt: 0224-74 75 68

SALA KOMMUN

Kommunstyrelsens förvaltning

TEKNISKA KONTORETS ARBETE MED KOMMUNSTYRELSENS UPPDRAG

För att kunna svara på kommunstyrelsens uppdrag har Samhällstekniska enheten sökt information hos de statliga myndigheter som ansvarar för vattenskyddet i Sverige.

Sveriges geologiska undersökningar (SGU) som är ansvariga för miljömålet "grundvatten av god kvalitet" dels Havs- och vattenmyndigheten (HAV) som numera är ansvarig (tidigare Naturvårdsverket) för handboken om hur vattenskyddsområden ska upprättas.

Myndigheternas svar har nedan sammanfattats, men kan ses i sin helhet i bilaga 1 och 2.

Utöver de statliga myndigheterna har Samhällstekniska enheten även sökt hjälp och råd hos Svenskt vatten, som är va-huvudmannens branschorganisation.

TEKNISKA KONTORETS SVAR PÅ UPPDRAGET

Punkt 1

Kommunstyrelsen uppdrog till tekniska kontoret att göra en konsekvensbeskrivning över hur pågående verksamheter inom föreslagna skyddsområdet påverkas av förslag till vattenskyddsområde för Möklinta.

Förordning (2007:1244), styr konsekvensutredning vid regelgivning.

En konsekvensutredning avser föreskrifter enligt 8 kap. regeringsformen som har generell giltighet dvs allmängiltiga normer som gäller för alla medborgare.

Kraven på konsekvensutredning gäller myndigheter under regeringen och gäller alltså inte kommunerna. Därmed finns inget krav på att utföra konsekvensutredningen utifrån gällande lagstiftning.

Tekniska kontoret gör därmed bedömningen att det är högst olämpligt att genomföra en konsekvensutredning utifrån pågående verksamheter. En sådan konsekvensbeskrivning skulle strida mot den handbok som kontoret använt i framtagandet till vattenskyddsområde.

I miljöbalkens 7 kap 22 § finns stöd för inskränkningar för fastighetsägare i samband med upprättande av vattenskyddsområde:

22 § För ett vattenskyddsområde skall länsstyrelsen eller kommunen meddela sådana föreskrifter om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom området som behövs för att tillgodose syftet med området. Om det behövs, får länsstyrelsen eller kommunen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk för detta. Föreskrifterna skall gälla omedelbart, även om de överklagas.

Länsstyrelsen eller kommunen får meddela dispens från föreskrifter som den har meddelat för ett vattenskyddsområde, om det finns särskilda skäl.

SALA KOMMUN

Kommunstyrelsens förvaltning

Under processen med upprättande av vattenskyddsområde har dialog förts med fastighetsägare som kommer bli berörda. För att tillmötesgå verksamhetsutövaren i primär zon har gränser mellan skyddszoner i möjligaste mån förlagts till ägogränser eller naturliga gränslinjer i samråd med berörd lantbrukare.

En konsekvensbeskrivning för förorening av vattentäkten kan dock göras. Kostnad för sanering av en vattentäkt kan variera mellan 1-5 Mkr enligt Gästrike vatten, som undersökt frågan, beroende på vad som orsakat föroreningen och i vilken mängd. Skulle en sanering av vattentäkten inte vara möjlig kostar en ny vattentäkt betydligt mer.

Konsekvenser för Möklinta vattentäkt kan beskrivas enligt följande:

Förutsättningar; i nuläget finns en vattentäkt med gott och tjänligt vatten i obegränsad mängd.
Påverkan; en förorening av vattentäkten kan innebära otjänligt vatten.

Effekter; följden av en förorening av vattentäkten kan innebära hämtning av vatten i dunkar på orten, vattentillgång kommer endast tillgodoses för mat och dryck. Det finns ingen tillgång till någon reservvattentäkt i Möklinta.

Konsekvenser; bad, disk och tvätt får ordnas på annan ort. Vatten till djur och andra verksamheter får ordnas i varje enskilt fall av verksamhetsutövaren. Stora kostnader för den enskilde, kommunen och va-verksamheten.

Åtgärder; ett bra vattenskydd minskar risken för otjänligt vatten.

Punkt 2
Tekniska kontoret ska utifrån från miljöbalkens skälighetsprincip och redovisa relevanta motiv till varje enskild reglering (paragraf i föreslagen föreskrift).

De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken (MB) reglerar ett antal principer och krav som ska gälla för alla verksamheter eller åtgärder som kan medföra skada eller olägenheter för miljön eller människors hälsa. Verksamhetens art och omfattning samt var den bedrivs avgör sedan vilka skyddsåtgärder, försiktighetsmått eller begränsningar som fordras av verksamhetsutövaren utan att kraven blir orimliga.

Kravet på skyddsåtgärder eller begränsningar av verksamheter inom vattenskyddsområdet bygger på den s.k. försiktighetsprincipen och på principen om att förorenaren betalar.

Hänsynsreglerna inklusive skälighetsprincipen är beaktad i Naturvårdsverkets handbok om vattenskyddsområden (2010:5). Tekniska kontorets förslag till föreskrifter följer Naturvårdsverkets handbok, förutom för två paragrafer. Detta gör att tekniska kontoret inte anser att ytterligare motiv utifrån skälighetsprincipen måste anges. Paragraferna där tekniska kontoret har gjort avsteg från handboken har motiverats, bland annat utifrån försiktighetsprincipen och skälighetsprincipen, i följebrev till ansökan om vattenskyddområdet.

SALA KOMMUN

Kommunstyrelsens förvaltning

Punkt 3
Tekniska kontoret ska revidera förslaget till vattenskyddsområde för Möklinta avseende geografiska utbredningsgränser och föreslagna restriktioner för att uppfylla skälighetsprincipen enligt 2 kap 7 § MB.

Vattenskyddsområdet föreslås omfatta i princip hela tillrinningsområdet med undantag av ett mindre område i den nordvästra delen. Detta undantas då tillrinningsområdets avgränsning i detta område är osäker samt att dess tillskott till vattentillgången i åsen bedöms vara liten.

Skyddszonens gränser har, där så varit möjligt, förlagts till ägogränser och naturliga gränslinjer, vilket underlättar för markägaren vid tillexempel brukande av jorden. I de fall sådana gränslinjer saknats har gränsernas brytpunkter förlagts till ägogränser eller andra lätt identifierbara terrängformer eller till en koordinat. Sala kommun har tillsammans med den mest berörda lantbrukaren i fält diskuterat gränsdragningen och i vissa fall har justeringar gjorts för att lättare kunna följa gränserna i fält.

Den geografiska utbredningsgränsen är väl förankrad i de förhållanden som råder på platsen, vilket har utretts av Sala kommuns anlitade expert Midvatten. Utifrån de rådande förhållanden har utbredningsgränsen satts utifrån Naturvårdsverkets handboks riktlinjer, vilka tar hänsyn till försiktighetsprincipen och skälighetsprincipen.

Tekniska kontoret anser där inte att några revideringar av föreslagen geografisk utbredning ska ske.

Punkt 4
Kommunstyrelsen beslutade att förslaget behandlas politiskt innan ansökan lämnas till länsstyrelsen.

En politisk behandling av ärendet pågår.

Gunilla Elander
Va-ingenjör

Lisa Granström
Enhetschef

BILAGOR:
Bilaga 1: SGU´s yttrande 3.3-164/ 2013
Bilaga 2: Havs- och vattenmyndighetsn yttrande
Bilaga 2: Skydda dricksvattnet meddelande M138 maj 2013, från Svenskt Vatten, sammanfattning.

SGU
Sveriges geologiska undersökning
Geological Survey of Sweden

Vårt datum
2013-02-14

Vår beteckning/Our reference
3.3-164/2013

Ert datum/Your date
2013-01-25

Er beteckning/Your reference
513-379-13

Miljöenheten
Länsstyrelsen Västmanlands Län
721 86 Västerås

lars.edenman@lansstyrelsen.se

Yttrande över förslag till vattenskyddsområde för vattentäkten i Möklinta, Sala kommun, Västmanlands län

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har genom remiss den 25 januari 2013 erhållit rubricerat ärende för yttrande. Med anledning härav får SGU framföra följande.

SGU är expertmyndighet för grundvatten och ansvarig myndighet för miljökvalitetsmålet "Grundvatten av god kvalitet". Miljökvalitetsmålet innebär att grundvattnet ska bidra till en säker och hållbar dricksvattenförsörjning. SGU utgår vid sina ställningstaganden bland annat från sitt uppdrag att verka för skydd av grundvattnet inom ramen för miljökvalitetsmålet.

SGU ser det som mycket positivt att nytt vattenskyddsområde med föreskrifter tas fram för Möklinta grundvattentäkt. Remissvaret har i första hand fokuserats på hantering av det underlag som funnits för inrättande av skyddsområdet samt om avgränsningar som föreslagits är anpassade till de geologiska förutsättningarna. Vad gäller själva föreskrifterna så kommenterar SGU dessa endast översiktligt.

SGUs kommentarer angående det tekniska underlaget

SGU konstaterar att förslaget till vattenskyddsområdet väl refererar till tillgängligt geologiska underlagsmaterialet både vad gäller jordarter och berggrundsgeologi. Förslaget refererar också till resultat från borrningar och provpumpningar som skett i det aktuella området under 70-talet. Utöver detta har kompletterande undersökningar skett under 2011 med nya borrningar, grundvattennivåmätning och förnyad provpumpning.

I och med att förslaget på skyddsområde är baserat den detaljerade och aktuella jordartskarteringen i områdes samt att underlaget även rymmer provpumpning med relativt detaljerad utvärdering kan det konstateras att skyddsområdesavgränsningen bygger på ett gediget geologiskt och hydrogeologiskt underlag.

Hela förslaget till vattenskyddsområden och föreskrifter är väl förankrat i Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden, NFS 2013:16.

Värdebedömning och Sårbarhetsklassificering
SGU noterar att vattentäkten i Möklinta, som i dagsläget saknar vattenskyddsområde, försörjer ca 230 personer. Reservvattentäkt till Möklinta saknas. Vattentäkten har en tekniskt avancerad konstruktion med återinfiltration av råvatten för att uppnå god vattenkvalitet. Detta innebär att vattentäkten får anses vara högt värderad och grundvattenmagasinet är en viktig vattenresurs vilket framgår av ansökan.

En relevant riskinventering och sårbarhetsklassificering har utförts där den senare utgår från SGUs jordartskarta över områden och följer ett tydligt resonemang om transporttider, utspädning och fastläggning.

Skyddsområdets avgränsning
Skyddsområdets föreslagna utbredning grundar sig i en väl genomarbetad bedömning av strömningshastigheter och grundvattenbildning.

SGU ställer sig positivt till det faktum att de lägen som bedömts fördelaktiga för en eventuell framtida reservvattentäkt också omfattas av vattenskyddsområdet.

Indelning i vattentäkts-, primär-, sekundär- och tertiärzon är relevant.

Skyddsföreskrifterna
Som nämnts kommenterar SGU bara översiktligt själva föreskrifterna. SGU anser att dessa är relevanta i förhållande till skyddsvärdet och den hotbild som presenteras.

Kommentarer med anledning av Ledningsutskottets beslut (Sala kommun, 2012-12-18, Dnr 2012/392)
SGU noterar utifrån den senaste kommunala beslutsgången att Ledningsutskottet föreslår kommunstyrelsen att besluta, dels;

- att det tekniska kontoret ska göra en konsekvensutredning över hur pågående verksamheter påverkas av förslaget till vattenskyddsområden,

- att det tekniska kontoret ska redovisa relevanta motiv till varje enskild reglering,

samt;

- att det tekniska kontoret ska revidera förslaget till vattenskyddsområde för Möklinta avseende utbredning och föreskrifter.

SGU anser att gällande förslag för Möklinta är ett gott exempel på ett väl genomarbetat förslag till skyddsområden och föreskrifter. Om/då det tekniska kontoret ska utföra en konsekvensutredning samt redovisa motiv för varje enskild reglering så anser SGU att det tekniska kontoret redan kan finna goda argument och motiv i ansökan.

SGU anser vidare att det först efter att denna konsekvensbedömning och motivgenomgång eventuellt visar på för stora konsekvenser eller motivbrister skulle det kunna vara motiverat att revidera förslaget till vattenskyddsområde och föreskrifter.

Med hänvisning till ovanstående synpunkter tillstyrker SGU föreslaget vattenskyddsområdet för Möklinta vattentäkt.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschefen Göran Risberg.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även statsgeolog Björn Holgersson deltagit (föredragande).

Göran Risberg

Björn Holgersson

Förtydligande över SGUs yttrande kring förslag till vattenskyddsområde för vattentäkten i Möklinta, Sala kommun, Västmanlands län

SGU har tidigare (2013-02-14) lämnat ett yttrande kring förslag till vattenskyddsområde för vattentäkten i Möklinta, Sala kommun, Västmanlands län. Yttrandet framgår av texten på sida 1-4 ovan.

Lars Edenman på Länsstyrelsen i Västmanlands län har inkommit (telefonsamtal den 2012-02-25) med en begäran om ett förtydligande med anledning av SGUs tidigare lämnade yttrande.

Efter det att SGU lämnade sitt tidigare yttrande har det kommit till SGUs kännedom att Kommunstyrelsen har sammanträtt och att beslut har fattats i frågan. SGU vill därför förtydliga sin ståndpunkt med följande:

Kommentarer med anledning av Kommunstyrelsens beslut (Sala kommun, 2012-01-10)
SGU kan konstatera att kommunstyrelsen har beslutat dels;

- att uppdra till kommunstyrelsens förvaltning att göra en konsekvensbeskrivning över hur pågående verksamheter inom det föreslagna skyddsområdet påverkas av förslag till vattenskyddsområde för Möklinta,

- att uppdra till tekniska kontoret att utifrån miljöbalkens skälighetsprincip redovisa relevanta motiv till varje enskild reglering,

samt;

- att uppdra till tekniska kontoret att revidera förslaget till vattenskyddsområde för Möklinta avseende geografiska utbredningsgränser och föreslagna restriktioner för att uppfylla skälighetsprincipen enligt 2 kap 7 §i miljöbalken.

SGU anser att tidigare inlämnat förslag till vattenskyddsområde och föreskrifter för Möklinta är ett gott exempel på ett väl genomarbetat förslag till skyddsområden och föreskrifter. SGU vill med anledning av den inkomna begäran om förtydligande ytterligare betona att det tidigare inlämnade förslaget till vattenskyddsområde och föreskrifter är så bra och argumenten så tydligt presenterade att SGU anser att både det första och andra steget i kommunstyrelsens beslut avseende konsekvensbeskrivning samt motivgenomgångbedöms som överflödiga.

SGU anser vidare att det inte är troligt att en eventuell sådan konsekvensbedömning och motivgenomgång kommer att visa på för stora konsekvenser eller motivbrister och är därmed

även mycket tveksamma till att det är motiverat att revidera förslaget till vattenskyddsområde och föreskrifter.

Med hänvisning till ovanstående synpunkter tillstyrker SGU det tidigare inlämnade föreslaget till vattenskyddsområde och föreskrifter för Möklinta vattentäkt.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschefen Göran Risberg.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även statsgeolog Björn Holgersson deltagit (föredragande).

Göran Risberg

Björn Holgersson

Från:	Clas Magnusson [clas.magnusson@havochvatten.se]
Skickat:	den 30 maj 2013 11:47
Till:	Gunilla Elander
Kopia:	Karin Wall; Clas Magnusson
Ämne:	VB: Möklinta vattenskyddsområde
Bifogade filer:	Konsekvensutredning AR NFS 2003_16 vattenskyddsområde.pdf

Gunilla!

Som vi har pratat om tidigare så beslutar dina politiker själv vilket underlag de behöver för att kunna fatta sina beslut. Det framgår i stället av kommunallagen. Detta är inget som styrs via Naturvårdsverkets handbok om vattenskyddsområde.

Men när det gäller konsekvensutredning, enligt förordning om konsekvensutredning vid regelgivning, behöver länsstyrelsen göra en sådan när länsstyrelsen meddelar föreskrifter för ett vattenskyddsområde enligt 7 kap. 22 § miljöbalken. Det framgår av förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, som gäller när myndigheter under regeringen meddelar föreskrifter. Föreskrifter för vattenskyddsområde uppräknas inte som ett av undantagen där förordningen inte behöver tillämpas, alltså gäller den. Bara om det saknas skäl får man underlåta att göra en konsekvensutredning. Samma gäller för föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken. Myndigheten får själv bedöma i vilken omfattning konsekvenserna behöver utredas.

Kraven på konsekvensutredningar gäller myndigheter under regeringen och gäller alltså inte för kommunerna där i stället det finns vissa krav på beredning av ärenden i kommunallagen.

När Naturvårdsverket tog fram sina allmänna råd (NFS 2003:16) om vattenskyddsområde gjordes konsekvensutredning avseende dels enligt dåvarande verksförordningen och dels enligt dåvarande "Simplexförordningen" som numera har upphört. Jag bifogar dessa konsekvensutredningar. Reglerna är numera ändrade något även om grundkraven kvarstår. Det innebär att NV har gjort en analys och gjort en sådan skälighetsbedömning som Gunilla efterfrågade om Naturvårdsverket hade gjort när det gäller de allmänna råden.

Myndigheters handböcker omfattas inte av kraven på konsekvensutredningar.

Av SOU 2004:23 framgår om Simplexförordningen som numera har upphört men som NV tillämpade vid framtagandet av de allmänna råden:

"19.3.3 SimpLexförordningen
I december 1998 beslutade regeringen förordningen (1998:1820) om särskild konsekvensanalys av reglers effekter för små företags villkor, SimpLexförordningen. SimpLexförordningen, som trädde i kraft den 1 februari 1999, gäller utöver föreskrifterna i verksförordningen. Den gäller, precis som verksförordningen, för myndigheter under regeringen. Dessa är enligt förordningen skyldiga att, när de överväger att införa nya eller förändra regler som kan ha effekter för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller övriga villkor, göra en särskild konsekvensanalys så tidigt som möjligt.

Som skäl för att de små företagens villkor kom att regleras särskilt angav regeringen i förordningsmotiven (Fm 1998:2): Under senare år har reglers effekter för företagens arbetsförutsättningar och villkor i övrigt på marknaden kommit i blickpunkten. I regeringspolitiken har framhållits vikten av att löpande samt mer metodiskt och effektivt motverka att regler i onödan snedvrider konkurrensförutsättningarna och höjer företagens kostnader. Därför behövs ett nytt system i fråga om hur konsekvensanalyser skall utföras mer effektivt samt praktiska former för detta. Det övergripande målet för systemet är att förbättra förutsättningarna för ökad tillväxt genom ett regelverk som gäller generellt för företagen men som anpassas bättre till de små företagens villkor. Förordningen innehåller en checklista med tolv olika frågeställningar som myndigheten skall utgå från i arbetet med konsekvensanalysen. Regleringen stämmer i flera avseenden överens med verksförordningens reglering. Syftet är dock begränsat till vilka effekter regeln kan få för små företags arbetsförutsättningar, konkurrenskraft m.m. Analysen skall genomföras i den utsträckning som är påkallad i det enskilda fallet och skall stödjas på frågeställningar enligt en checklista som anges i 3 § SimpLexförordningen."

Regeringen har i flera överklagningsärenden angående de beslutade vattenskyddsföreskrifterna gjort bedömningen att de föreskrifter som meddelats av kommunfullmäktige eller av länsstyrelsen och som följer Naturvårdsverkets allmänna råd är skäliga för att uppnå syftet med vattenskyddsområdet. Därför har regeringen inte ändrat i de beslutade föreskrifterna i de flesta fallen.

Hälsningar
Clas Magnusson
HaV

MEDDELANDE M138 Maj 2013

Skydda dricksvattnet!

– Vi behöver fler och bättre vattenskydds-områden

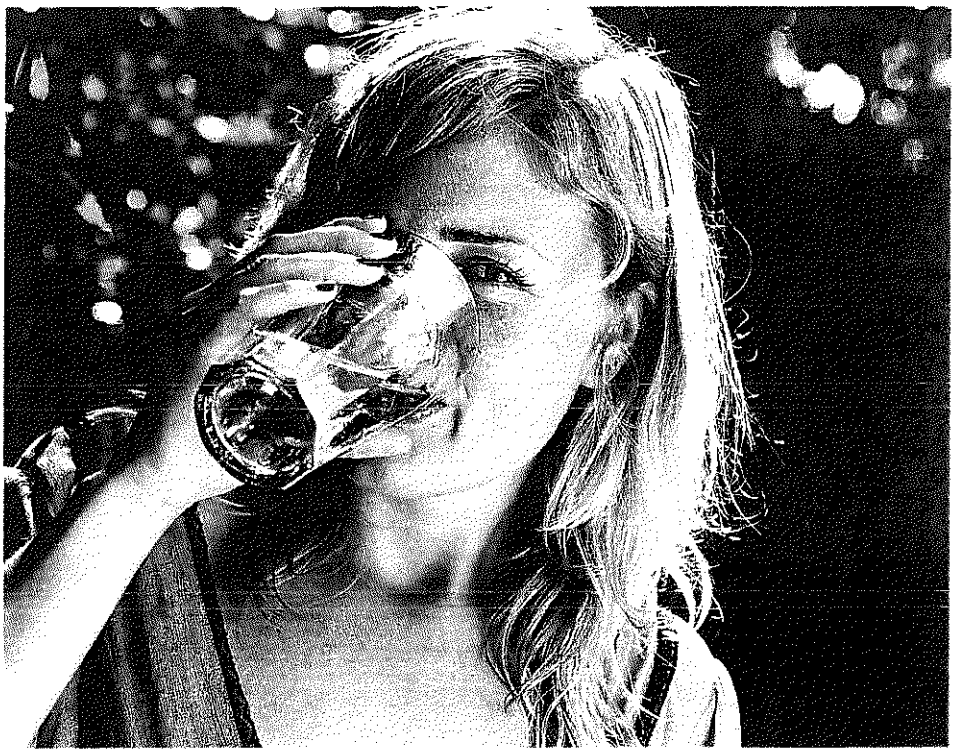

Svenskt Vatten

Skydda dricksvattnet!

– Vi behöver fler och bättre vattenskydds-områden

Svenskt Vatten

Svenskt Vatten påtar sig inget ansvar för eventuella felaktigheter, tryckfel eller felaktig användning av detta meddelande.

Copyright: Svenskt Vatten AB, 2013

Grafisk form: Sonja Ländén, Svenskt Vatten

Omslagsfoto: Thomas Henriksson

Utgåva: 1, maj 2013

ISSN nr: 1651-6893

Sammanfattning

Det krävs fler och bättre vattenskyddsområden i Sverige. Lyckas vi inte med det kommer vi inte att kunna nå de av riksdag och regering uppsatta miljömålen. Och därmed inte heller kunna garantera medborgarna ett säkert dricksvatten.

Arbetet med att inrätta nya, och revidera äldre, vattenskyddsområden går i nuläget alltför sakta. Många aktörer är inblandade och i avsaknad av tydliga nationella föreskrifter blir det lätt otydligt vad som gäller. Kommunernas arbete med vattenskyddsområden blir ofta ifrågasatt av motstående intressen med krav på ytterligare utredningar. Detta gör arbete trögt, ineffektiv och mycket krävande.

I Svenskt Vattens uppdrag ingår att hjälpa kommunerna att göra det de enligt lag är skyldiga att göra – leverera säkert dricksvatten till kommuninvånarna idag och i framtiden. Som ett led i det arbetet ger vi ut denna rapport.

Tillståndet är bekymmersamt. Trots att det finns bra lagar och tydliga politiska prioriteringar uppsatta av riksdag och regering har vi svårt att hävda vattenintressena i samhället.

Vårt dricksvatten har ett svagare skydd än vad de flesta vet. En helt ny sammanställning som SGU gjort på uppdrag av Svenskt Vatten visar att över 1 miljon personer får sitt dricksvatten från vattentäkter som helt saknar skydd. Över 4 miljoner personer får sitt vatten från vattentäkter med ett delvis föråldrat och omodernt skydd.

Detta är en bild som delas av SKL som skriver:
"Många vattentäkter i kommunerna är alltså inte skyddade. Dessutom är sannolikt flera av skyddsområdena gamla och behöver ses över och uppdateras".

För att ta reda på varför arbetet går så sakta har Svenskt Vatten låtit göra en undersökning riktad till de kommuner som i 2011 års rapportering till Vattenmyndigheterna uppgett att de inte har ett tillfredställande vattenskydd.

På frågan om vilka de största hindren är för att kommunen ska lyckas införa nya och/eller förbättra redan inrättade vattenskyddsområden är det vanligaste svaret att: *"Länsstyrelsen prioriterar inte handläggning av vattenskyddsområden"*, följt av *"Det finns ett för stort motstånd från medborgare och/eller intressegrupper"*, *"Det blir för svårt med ersättningsfrågan till drabbade markägare"* samt *"Det saknas resurser hos VA-huvudmannen att driva arbetet"*.

Vi har därför undersökt samtliga 21 länsstyrelsers arbete med och prioritering av ärenden som rör vattenskydd. Vid alla länsstyrelser, utom en, pågår för närvarande beredning av ärenden som rör vattenskyddsområden. I genomsnitt tar ett ärende 22 månader. Fyra länsstyrelser uppger att den normala handläggningstiden är tre år. I ett län räknar man med att det normalt tar 4 år att nå fram till avslut i ett ärende om vattenskyddsområde. Ett ärende har pågått i 13 år! De fyra länsstyrelser som haft de längsta handläggningstiderna är Stockholm 10 år, Örebro 9 år, Östergötland 8 år samt Jönköping 7 år. Många länsstyrelser menar att de långa tiderna inte bara kan skyllas på dem utan man menar att kommunerna ofta brister i sin handläggning.

När det gäller olika intressenters inställning visar undersökningen att stödet för att etablera nya och utökade vattenskyddsområden är starkt hos såväl allmänhet som politiker. Av de tillfrågade med ansvar för VA-frågor i 128 kommuner menar 88 % att medborgarna är positiva eller neutrala till att det införs nya eller utökade vattenskyddsområden i kommunen. Över 70 % menar att näringslivet är positivt eller neutralt och över 90 % menar att politikerna i kommunstyrelse och nämnder med ansvar för VA-frågor är positiva eller neutrala. Väldigt få av landets VA-chefer upplever negativa attityder från politiken.

Det finns dock ett undantag. Över hälften (53 %) av de tillfrågade uppger att jordbruket bedriver ett aktivt motstånd mot vattenskyddsområden. 60 % av de tillfrågade med ansvar för dricksvatten i kommunerna menar att LRF är negativt inställda till att införa nya vattenskyddsområden.

För att undersöka medborgarnas inställning i frågan lät Svenskt Vatten Sifo göra en opinionsundersökning i april 2013. Vi frågade om man anser det rimligt eller inte rimligt att förbjuda markägare att bedriva verksamheter på sin mark för att på så sätt säkra den framtida tillgången på rent dricksvatten.

Hela 85 % av svenska folket svarade att det är rimligt. Bara 9 % tyckte att det vore orimligt. Och vi noterar att stödet är stort i alla åldersgrupper, bland män och kvinnor, i städer och på landsbygd, bland LO-medlemmar liksom bland egenföretagare.

Vi som jobbar för fler vattenskyddsområden har en överväldigande majoritet av det svenska folket på vår sida. Det finns stor potential och bra förutsättningar för landets politiker och partier att driva vattenfrågan. Svenskt Vatten hjälper gärna till.

Svenskt Vatten behöver politikernas engagemang i vattenfrågorna på såväl kommunal- som riksnivå. Vi behöver politiker som driver på. Politiker som med stöd i förordningen om vattenförvaltning, i den svenska Miljöbalken och med de övergripande miljömålen i ryggen står upp för behovet av ett ökat skydd för vårt viktigaste livsmedel.

Riksdagspartierna är ganska tysta. En sökning på riksdagens hemsida visar att det endast lämnats in nio motioner om vattenskydd i riksdagen sedan 2007.

Vår slutsats är att våra politiker måste börja driva frågan om ett säkert dricksvatten med större kraft och engagemang. Vi har en tillräckligt bra lagstiftning. Men utan politisk handling och en högre prioritering av dessa frågor kommer inte våra vattentäkter att få det skydd mot föroreningar som behövs.

Regeringen måste ge sina myndigheter uppdrag att mer aktivt stödja kommunerna när det gäller att inrätta och revidera vattenskyddsområden. Länsstyrelserna måste höja tempot och kommunpolitikerna runt om i landet måste på ett mycket tydligare sätt stå upp för vattenintressena.

Stockholm i maj 2013

Svenskt Vatten AB

Innehåll

1. Tolv punkter för bättre dricksvatten 6

2. Vattenverkens utmaningar 8

När det går fel 9
Stora investeringsbehov 10
Behov av kunnig personal 11

3. Två nya undersökningar 12

128 kommuner om inrättandet av vattenskyddsområden 12
Länsstyrelserna om hanteringen av vattenskyddsområden 13

4. Vad är ett vattenskyddsområde? 15

5. Vilka lagar och förordningar styr? 17

Miljöbalkens bestämmelser 17
Förordningen om vattenförvaltning 18
Nationella miljökvalitetsmål 18

6. Hur är arbetet med vattentjänsterna organiserat i dag? 20

Regeringen 20
Naturvårdsverket 22

7. Andra intressenter 24

Sveriges Kommuner och landsting, SKL 24
Vattenråden 24
LRF 25
Svenska Naturskyddsföreningen, SNF 26
De politiska partierna 26

Referenser 27

1. Tolv punkter för bättre dricksvatten

Svenskt Vattens slutsatser och förslag

Denna rapport beskriver behovet av ett gott skydd för våra gemensamma vattenresurser. Det ligger i medborgarnas intresse att vi i ett flergenerationsperspektiv kan bedriva en vattenförvaltning i vårt land som tillgodoser samhällets behov av rent och säkert dricksvatten.

Vi har goda förutsättningar att lyckas med detta. Vi har stöd i Miljöbalken. Förordningen om vattenförvaltning lägger grunden för ett modernt vattenskyddsarbete och regeringens miljömål ger oss argumenten för att göra mer för att trygga ett rent och säkert dricksvatten.

Myndigheter som Havs- och vattenmyndigheten, SGU, Livsmedelsverket och Naturvårdsverket stödjer dessa ambitioner, inte minst när det gäller att upprätta nya och bättre vattenskyddsområden. Dessutom driver organisationer som SKL och Svenska Naturskyddsföreningen också på för skydd av dricksvattnet.

Ändå går det för sakta. Ändå saknar många av våra vattentäkter ett fullgott skydd. Ändå tillåter vissa kommuner besprutning med farliga bekämpningsmedel i vattenskyddsområdens primära zon. Länsstyrelserna har många gånger på alltför långa handläggningstider och frågan behöver plats i politiken.

Svenskt Vatten menar att frågan om vårt vatten måste lyftas högre upp på den politiska dagordningen. Det krävs mer engagemang och mer initiativ från våra politiker, inte minst på den kommunala nivån.

Kunskapen måste höjas. Konsumenterna vet ofta inte varifrån råvaran till rent dricksvatten kommer och inte heller vad de betalar för sitt viktigaste livsmedel. Politiker behöver ofta mer kunskap om vattenförvaltningen och de utmaningar vi står inför.

Svenskt Vatten vill med den här rapporten bidra till att vattenintresset ska stärkas i relation till markägarintressena. Det måste bli tydligare i framtiden att allmänintresset av rent och säkert dricksvatten ska gå före en markägares rätt att använda bekämpningsmedel eller nyttja en grusås. Denna målkonflikt måste politikerna hantera bättre och tydligare.

Här följer en sammanställning av de 12 åtgärder som Svenskt Vatten menar krävs för att ge ett gott skydd till våra vattenförekomster och vårt dricksvatten:

Kommunens ansvar

1. Alla vattentäkter ska i framtiden ligga i ett vattenskyddsområde.
2. Samtliga vattenskyddsområden måste leva upp till moderna skyddsnivåer. Därför krävs en revidering av de äldre vattenskyddsområden som inte har ett skydd enligt miljöbalken.
3. Spridning av bekämpningsmedel inom ett vattenskyddsområdes primära zon bör förbjudas. I framtiden ska inte bekämpningsmedelsrester kunna påvisas i vattentäkter.
4. Tillsynen av vattenskyddsområdena behöver bli bättre. Kommunerna måste prioritera upp tillsynsarbetet.
5. Vid samtliga vattentäkter i landet måste det göras regelbundna kontroller av råvattnets kvalitet.
6. Alla kommuner behöver ha en krisplan för dricksvattenförsörjningen. En sådan plan ska innehålla lösningar på hur vattenförsörjningen ska klaras om ordinarie dricksvattenförsörjning slås ut p.g.a. förorening eller på annat sätt havererar.
7. Tillräckligt antal barriärer mot bakterier, virus och parasiter måste finnas på alla vattenverk. Mikrobiologiska riskanalyser måste göras för att säkerställa detta.

Statens ansvar

8. Länsstyrelsernas handläggningstider för revidering av gamla, och inrättande av nya, vattenskyddsområden måste kortas.
9. Kommunerna, behöver stöd i form av fler och tydliga riktlinjer som alltid ska gälla inom ett vattenskyddsområde. Nationella myndigheter behöver ta ett ökat ansvar för att vägleda kommunerna vid tillståndsbedömningar och dispenser. Exempelvis när det gäller synen på bekämpningsmedel, petroleumprodukter och smittämnen. Det är inte rimligt att svåra avgöranden angående risker, transporttider och skyddsavstånd ska ske lokalt där expertkompetens och resurser ofta saknas.
10. Naturvårdsverkets handbok ger kommunerna god vägledning och beskriver väl bakgrund, syfte och processen med inrättandet av vattenskyddsområden. Men delar av handboken bör preciseras. De schabloner som finns i Handboken för t.ex. rinntider, strandzoner vid ytvattentäkter och för beräkning av transporttid i vatten behöver förklaras och ges en utförlig motivering.
11. Öppna inte upp för ersättningar! Den grundläggande hållningen att ersättning inte ska betalas ut för allmän aktsamhet enligt hänsynsreglerna i miljöbalken är bra. Däremot bör ersättning ges till den markägare som drabbas utöver detta. Vi efterlyser en mer enhetlig bedömning i landets kommuner.
12. Vattentäkter bör kunna klassas som riksintresse.

2. Vattenverkens utmaningar

Varje dag produceras och distribueras säkert dricksvatten till åtta miljoner konsumenter från de cirka 1750 dricksvattenverken i Sverige. Till en snittkostnad av 400 kronor i månaden, och då ingår även reningen av det använda dricksvattnet i avloppsreningsverket. Kommunernas arbete med dricksvatten och avloppsvatten omsätter cirka 14 miljarder kronor varje år.

Dricksvattnet kommer från våra sjöar och vattendrag eller från grundvatten. Det håller idag hög kvalitet, men det krävs allt större ansträngningar för att nå upp till våra högt ställda ambitioner.

Den ökande användningen av kemikalier och andra för miljön farliga ämnen tillsammans med klimatförändringarna, med ökad nederbörd och risk för översvämningar, innebär stora utmaningar för vattenförsörjningen. För att säkerställa ett säkert dricksvatten framöver måste vi minska föroreningarna till vattentäkterna och se till att vattenverken har tillräcklig och fungerande rening.

Kommunernas vatten- och avloppsverk ser till att dricksvattenproduktionen och distributionen fungerar bra i vårt land. Tre fjärdedelar av svenskarna får sitt dricksvatten från en ytvattentäkt i en insjö eller ett vattendrag. Ledningsnätet som transporterar vattnet till och från konsumenterna är så långt att det räcker drygt fyra varv runt ekvatorn.

För att säkerställa framtida tillgång på rent och hälsosamt dricksvatten måste flera saker göras. För det första måste vi se till att inte smutsa ner våra sjöar, vattendrag eller vårt grundvatten. Fler farliga ämnen bör förbjudas. I Sverige har vi god tillgång till vatten men vi har inte en oändlig tillgång till rent vatten. För att bevara de vattentillgångar som är viktiga som vattentäkter får inte stora parkeringsplatser, vägar eller industrier läggas på mark som behövs för dricksvattenproduktion.

Behovet av bättre och fler vattenskyddsområden är stort. Endast hälften av alla vattentäkter i Sverige ligger inom vattenskyddsområden.

Naturvårdverket visade in en rapport i mars 2013 att 30 procent av Sveriges 1 703 kommunala grundvattentäkter saknar vattenskyddsområde. Dessutom visade rapporten att många av dessa vattenskyddsområden är gamla. Ungefär hälften är äldre än 25 år.

I en rapport från Vattenmyndigheten uppgav 149 kommuner att de i sina kommuner år 2011 hade vattenskyddsområden som "inte har ett tillfredsställande skydd".

En ny sammanställning som SGU gjort på uppdrag av Svenskt Vatten visar att över en miljon personer får sitt dricksvatten från vattentäkter som **helt** saknar skydd.

Lagrum för beslut	Antal vattenverk	Uppskattning antal anslutna
Miljöbalken	268	3,3 miljoner
Annat äldre skydd	1034	4 miljoner
Inget skydd	621	1,1 miljon
Totalt	**1923**	**8,5 miljoner**

Det är alltså bara knappt 40 procent av konsumenterna som får dricksvatten från en täkt som lever upp till ett modernt skydd enligt miljöbalken.

Vattenverken måste också anpassas för att klara av att hantera de ökade föroreningar som klimatförändringarna och kemikaliesamhället för med sig. Det krävs teknik och kompetens för att hantera dessa utmaningar, och kommunerna behöver stöd från lagstiftning och myndigheter för att lyckas i detta arbete. Regelverken är ofta så allmänt hållna att de ställer mycket höga krav på kommunernas egen kompetens kring skydd och vattenrening. Till stor del faller därför ansvaret på den kommunala vattenproducenten att göra riskanalyser och egna bedömningar kring viktiga frågor som till exempel antal reningssteg på vattenverket eller behov av reservvattentäkter.

Svenskt Vatten gjorde 2012 en undersökning av vattenverkens beredning och mikrobiologiska barriärer. Resultatet visade att många vattenverk investerat i ytterligare rening men att det fortfarande är drygt en miljon konsumenter som får sitt dricksvatten från ett vattenverk som har färre barriärer än Livsmedelsverkets rekommendation. Det betyder att flera vattenverk måste utvärdera sina reningsprocesser och vidta åtgärder för att säkerställa ett mikrobiologiskt säkert dricksvatten.

När det går fel

Kan man sätta ett pris på vad det kostar att inte sköta vattentjänsterna i en kommun? Vad kan ske om det går fel? Och vad kan det kosta?

Vi har under senare år upplevt flera dricksvattenkriser. Senast uppmärksammades problem med dricksvattnet i Lund i april 2013. Mest omtalade är händelserna i Östersund vintern 2010 och i Skellefteå på våren 2011.

Under vintern 2010/2011 drabbades **Östersunds** kommun av parasiter i sitt dricksvatten. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har i en rapport beskrivit vad som hände och vad det kostade. I rapporten beskrivs hur den vattenburna smittan påverkat medborgare, kommunala verksamheter och delar av näringslivet. FOI beskriver de stigande kostnaderna för kommunen och den ökande sjukfrånvaron. Många anställda upplevde en ökad arbetsbörda och tvingades lägga om eller helt avstå från vissa arbetsuppgifter. Näringslivet påverkades i stor utsträckning. Det otjänliga vattnet bedöms ha orsakat 27 000 sjukdomsfall. Samhällskostnaderna för utbrottet uppskattas till 220 miljoner kronor.

I april 2011 larmade smittskyddsläkaren i **Skellefteå** om ett ökat antal sjukdomsfall med diarréer, huvudvärk och feber. Snart kunde man visa att det rörde sig om samma parasit som i Östersund. På bara några dygn insjuknade drygt 1 500 personer. En enkätundersökning bland medborgarna visade att nära hälften av de 12 000 tillfrågade uppgav att de blivit magsjuka. Parasitut-

brottet bedöms ha orsakat 20 000 sjukdomsfall och Skellefteåborna fick koka sitt dricksvatten under fem månader.

Det finns fler fall från kommuner runt om i landet vars vattentäkter hotats av föroreningar. Här några exempel:

I **Umeå** har företaget Svenska skogsplantor förorenat Vindelälvsåsen med DDT och diklobenil sedan 1960-talet. Umeå kommun och Svenska Skogsplantor är överens om att företaget som ansvarig förorenare ska stå för kostnaderna för de åtgärder som krävs för att hindra rester av dessa gamla farliga bekämpningsmedel att nå brunnar i området som försörjer 100 000 människor med dricksvatten. Kostnaden för saneringen beräknas av kommunen till runt 3 miljoner kronor de första åren för provtagningar och analyser. Till detta ska läggas de cirka 750 000 kronor för årliga åtgärder under många år framöver.

Ett utsläpp av dieselolja på våren 2012 nära Hyndevads vattenverk i **Eskilstuna** kostade kommunen 1,9 miljoner kronor att sanera. I **Karlskrona** kommun installeras på våren 2013 en ny infiltrationsanläggning och nya ledningsnät för att rena vattnet från Lyckebyån i Johannishusåsen. Totalkostnaden för projektet är hela 325 miljoner kronor.

Och detta är bara småkostnader i sammanhanget. En större olycka eller en verksamhet som skulle förorena dricksvatten i en vattentäkt som berör hundratusentals invånare kan leda till mycket höga kostnader. Uppsalaåsen, den vattentäkt som försörjer stora delar av Upplands befolkning med rent vatten, värderades till 1,2 miljarder kronor för omkring 20 år sedan.

Slutnotan för samhället på grund av en förstörd vattentäkt kan bli enorm. Att avstå från investeringar eller att slarva med vattenskyddsområdena kan, om olyckan är framme, således bli kostsamt.
Men också en vidare värdering av vårt vatten, vore önskvärd. Hur kan man prissätta en vattentäkt?

Rent vatten borde kunna ges ett pris också i andra perspektiv; Vad är en ren badsjö värd, eller ett oförstört fiskevatten? En utsikt över en ren havsvik har idag ett pris, uttryckt i hur mycket mer en bostad kostar med utsikt över denna vik jämfört med en bostad som saknar vattenvy. I Stockholms innerstad är marknadspriset för att få se det rena vattnet omkring 25 000 kronor per kvadratmeter bostadsyta.

Stora investeringsbehov

Inom de närmaste decennierna kommer det att krävas omfattande investeringar för att slippa händelser som i Östersund och för att vi ska klara av att tillhandahålla vattentjänster i tillräcklig omfattning och av högsta kvalitet.

Investeringsnivån inom vatten och avlopp i landets kommuner uppgår till cirka 5 miljarder kronor årligen. Cirka 1,5 miljarder av detta går till investeringar i vatten- och avloppsverk. De resterande två tredjedelarna går till att bygga ut och förbättra ledningsnätet. Men det går för sakta, förnyelsetakten av ledningsnäten stannar vid blygsamma 0,5 % per år, vilket motsvarar en livslängd på 200 år. I takt med att ledningsnäten blir äldre måste förnyelsetakten helt klart öka.

Dessutom ställs idag nya och tuffare krav. Det handlar till exempel om att VA-verken måste klara av nya kemiska substanser och rester av läkemedel. Till detta ska läggas klimatförändringarna som med ökade nederbördsmängder, och intensivare nederbörd, kommer ställa stora krav på förbättringar av främst dagvattenhanteringen och kräva förstärkt skydd av våra vattentäkter.

Konsultbyrån Lingsten har räknat på vad det kan komma att kosta landets kommuner i form av investeringar och ökade driftskostnader att säkra vattentjänsterna för framtiden. En rapport från 2010 beräknar de totala årliga kostnadsökningarna under de kommande 25 åren till 348 miljoner kronor för investeringar i vattenverk och till 1,4 miljarder kronor till investeringar i vattenledningsnätet. Det vill säga en årlig total kostnadsökning på omkring 1,75 miljarder kronor (noteras bör att detta är den försiktiga av rapportens två prognoser).

Lingsten konstaterar att ökade investeringar och driftskostnader för såväl dricksvatten- som avloppstjänster kommer att kräva en gradvis ökning av VA-taxan för medborgarna med i storleksordningen 60-130 procent. Svenskt Vatten brukar räkna på att det generellt kommer att krävas en fördubbling av VA-taxan på 20 år. I kronor betyder det en höjning av taxan under 20 år med omkring 400 kronor per månad för ett normalhushåll.

Behov av kunnig personal

VA-branschen står inför en rad utmaningar som klimatförändring med ökad risk för översvämningar, ökade miljökrav i ett samhälle där allt mer kemikalier används, ett stort behov av förnyelse av en åldrande infrastruktur. Samtidigt sker en generationsväxling där erfaren personal går hem. Redan idag är många vattentjänstorganisationer för små för att klara av sina uppgifter på ett optimalt sätt. Det krävs kompetens inom många områden för att klara att leverera hållbara vattentjänster och förutsättningarna skiljer sig markant mellan olika delar av landet och mellan olika kommuner.

Organisationsfrågan har en enorm betydelse i arbetet med att säkra dricksvattenförsörjning, klimatanpassning och skydd av vattenresurser. Därför bör de politiska beslutsfattarna i ett tidigt skede aktivt söka bästa möjliga lösningar för den egna kommunen i samverkan med grannkommunerna. Det är viktigt att löpande frågor kring drift, underhåll och administration inte skymmer de långsiktigt strategiska organisationsfrågorna.

Svenskt Vatten anser att de framtida utmaningarna för vattentjänstsektorn kräver starkare organisationer och en ökad samverkan för att på ett mer kostnadseffektivt sätt säkra spetskompetens inom både teknik och miljö samt stödfunktioner som ekonomi och juridik

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) skriver i en rapport från 2012 att det väntas stora pensionsavgångar bland ingenjörer i den kommunala sektorn. Hälften av ingenjörerna är över 50 år. Bara en fjärdedel är under 38 år. Många gånger har ingenjörerna nyckelfunktioner i kommunerna och arbetar med viktiga funktioner som t ex vatten och uppvärmning.

SKL pekar också på de relativt lägre lönerna. En kommunanställd ingenjör tjänar knappt 80 % av vad en privatanställd tjänar. Det kommer framöver att bli en utmaning för den kommunala VA-sektorn att klara konkurrensen om kompetensen med näringslivet.

3. Två nya undersökningar

Svenskt Vatten har under mars och april 2013 genomfört två undersökningar om inrättandet av vattenskyddsområden i landet för att få kunskap om varför arbetet går trögt. Vi har dels intervjuat de ansvariga för vattenfrågorna i 128 kommuner, dels talat med samtliga 21 länsstyrelser om deras handläggning av vattenskyddsområden. De två undersökningarna presenteras i korthet nedan. Hela underlaget finns på Svenskt Vattens hemsida.

128 kommuner om inrättandet av vattenskyddsområden

Svenskt Vatten genomförde i mars 2013 en undersökning bland 128 kommuner runt om i landet. Vi intervjuade kommunernas VA-chefer alternativt den person som är ansvarig för dricksvattenproduktionen i kommunen. De 128 kommunerna togs fram på två sätt. Dels pratade vi med de 108 kommuner som i Vattenmyndigheternas undersökning från 2011 uppgav att det i kommunen fanns vattenskyddsområden med ett otillfredsställande skydd. Dels har vi intervjuat ansvariga i ytterligare tjugo kommuner som uppgett samma problem med otillfredsställande vattenskyddsområden i en undersökning Svenskt Vatten gjorde 2011. Det vill säga vi har intervjuat de kommuner som för 2010 och 2011 själva upplevt brister i sitt vattenskydd när det gäller vattenskyddsområden.

Undersökningen bland dessa kommuner visar att så gott som samtliga (91 %) fortfarande menar att de har vattenskyddsområden som inte håller måttet. Var tredje kommun har under 2012 inlett arbetet med att inrätta nya vattenskyddsområden och 44 % jobbar med att revidera äldre vattenskyddsområden.

På frågan om vilka de största hindren är för att kommunen ska lyckas införa nya och/eller förbättra redan inrättade vattenskyddsområden är det vanligaste svaret att:
"Länsstyrelsen prioriterar inte handläggning av vattenskyddsområden".

Därefter kommer svaren:
- *"Det finns ett för stort motstånd från medborgare och/eller intressegrupper".*
- *"Det blir för svårt med ersättningsfrågan till drabbade markägare".*
- *"Det saknas resurser hos VA-huvudmannen att driva arbetet".*

Hela 40 % av samtliga kommuner uppger att bekämpningsmedel har uppmäts i råvattnet vid kommunens vattentäkter.

I 12 % av kommunerna ges dispens för användning av bekämpningsmedel i jordbruket inom primär zon. Dessutom säger 19 % av de ansvariga för dessa frågor att de inte vet om så är fallet.

En klar majoritet av de tillfrågade (56 %) menar att kommunerna inte kan klara av att garantera vattentäkter som lever upp till miljökvalitetsmålen utan att inrätta fler och bättre vattenskyddsområden.

På frågan om vilka två hot som är störst mot dricksvattensäkerheten i framtiden svarar de ansvariga i kommunerna så här:

1. Växande problem med kemikalier och andra giftiga ämnen (35 %)
2. Ökad nederbörd (34 %)
3. Brist på pengar (28 %)
4. Olika intressegrupper som kommer att stoppa och bromsa utvecklingen (28 %)

Och vilka är då dessa intressegrupper? Vi frågade om det finns något aktivt motstånd i kommunerna mot att införa vattenskyddsområden, och i så fall från vilka? 53 % av de tillfrågade uppger att jordbruket bedriver ett aktivt motstånd. Ingen annan grupp kommer i närheten av den nivån. 24 % av de tillfrågade menade att det finns ett aktivt motstånd också från skogsbruket och vissa enskilda "exploateringsintressen".

Men samtidigt upplever man stödet för att införa vattenskyddsområden som stort. Hela 88 % menar att medborgarna är positiva (60 %) eller neutrala till att det införs nya eller utökade vattenskyddsområden i kommunen. 71 % menar att näringslivet är positivt eller neutralt och 80 % menar att politikerna i nämnder med ansvar för VA-frågor är positiva.

Bara en grupp menar man är övervägande negativ – nämligen jordbruket. Bara 11 % upplever lantbrukarna som positiva, medan 60 % menar att de är negativa till att det införs nya eller utökade vattenskyddsområden.

Länsstyrelserna om hanteringen av vattenskyddsområden

Vi har även talat med samtliga 21 länsstyrelser om deras handläggning av vattenskyddsområden. Samtalen genomfördes per telefon mellan den 25 mars och 17 april 2013.

Vid alla länsstyrelser utom en pågår för närvarande beredning av ärenden som rör vattenskyddsområden. Tre länsstyrelser har hela 14 ärenden på gång samtidigt. Som mest har en av landets länsstyrelser 20 ärenden öppna.

I genomsnitt tar ett ärende 22 månader. Fyra länsstyrelser uppger att den normala handläggningstiden är tre år. I ett län räknar man med att det normalt tar 4 år att nå fram till avslut i ett ärende om vattenskyddsområde.

Vi har också frågat hur länge det ärende som idag varit öppet längst har varit under handläggning. Det mest långdragna ärendet finner vi på Gotland, och det har pågått i 13 år.

På frågan vilken som är den längsta handläggningstid som förekommit varierar svaren från ett knappt år upp till tio år. De fyra länsstyrelser som haft de längsta handläggningstiderna är:

- Stockholm 10 år
- Örebro 9 år
- Östergötland 8 år
- Jönköping 7 år

Vi ställde även en fråga om hur vattenskyddsområden prioriteras i jämförelse med andra ärenden, t ex ansökningar om näringsverksamhet. Nästan var tredje, sex av 21 länsstyrelser, menar att vattenskyddsärenden vanligtvis prioriteras lägre än andra ärenden.

Flera vi talat med betonar betydelsen av att prioritera frågan högre. Man pekar på att det är komplicerade frågor med många aktörer. En person sade att:
"Det handlar om hur samhället ser på vattenresurserna, är de viktiga eller? Frågan känns lågt prioriterad, lite man får vad man betalar för... Det är förvånande att det inte prioriteras högre".

En annan röst:
"Det är lite uppförsbacke gällande dessa frågor. Sedan stannar det ofta och ligger kvar hos kommunerna. Politiska oenigheter kan vara orsaken i kommunen. Länsstyrelsen har efter ett första mötet med kommun fått sitta och vänta på nästa åtgärd".

Eller:
"Viktigt att poängtera att hanteringen drar ut på tiden då kommunen drar ut på tiden och inte skickar in... Mycket hänger på det underlag som kommer in från kommunerna från början... Och många små kommuner är beroende av konsulterna. Och om konsulterna inte gör ett bra jobb förlänger det processen".

4. Vad är ett vattenskyddsområde?

Tillgången på rent vatten är en av våra allra viktigaste naturresurser. Därför ges vatten ett starkt skydd i lagar och andra bestämmelser.

Allt vårt dricksvatten kommer från ytvatten (främst insjöar) eller från grundvatten varifrån det pumpas till vattenverken för rening innan det når våra hem, sjukhus, skolor och industrier.

För att säkra vattentillgången för medborgarna krävs att vårt vatten skyddas mot skadlig markanvändning liksom mot föroreningar av olika slag. Det gäller till exempel olika punktutsläpp liksom andra mer diffusa föroreningskällor liksom olyckor av olika slag. Detta är en nationell angelägenhet.

Några av "hoten" mot vårt dricksvatten kommer t ex från trafik, bekämpningsmedelsanvändning, läckage från fyllnadsmassor, timmerupplag, bräddvatten- och dagvattenutsläpp, gödselspridning, djurhållning, olyckor med farligt gods, hanteringen av kemikalier och avfall. Till detta ska läggas de allt mer märkbara klimatförändringarna som leder till ökade nederbördsmängder som förorsakar problem för vattenkvaliteten.

Det gäller att styra bort "farliga" verksamheter från en vattentäktens närhet, att skydda vattnet med hjälp av naturliga barriärer (t ex marklager, en uppströms belägen sjö) eller att med olika tekniska skyddsåtgärder som larm och länsor skydda dricksvattnet.

För att ge en vattentäkt fullgott skydd inrättas ett vattenskyddsområde. Detta gör vanligtvis en kommun i samverkan med sin länsstyrelse.

Syftet med vattenskyddsområden är att ge vattenförekomster som är viktiga för dricksvattenförsörjningen ett tillräckligt gott skydd så att ett säkert dricksvatten kan säkras i ett flergenerationsperspektiv. Skyddet av viktiga råvattentillgångar bör ha en mycket hög prioritet för att syftet ska kunna uppnås. I vår viktigaste miljölagstiftning, miljöbalken, formuleras det så här:

Ur allmänna råd till 7 kap. 21 § MB

"Länsstyrelse och kommun bör verka för att vattenskyddsområden skapas för åtminstone samtliga allmänna vattentäkter och större enskilda egna eller gemensamma vattentäkter. Även grund- och ytvattentillgångar, som kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt, bör skyddas".

Vattenförvaltningens åtgärdsprogram säger att *"Kommunerna behöver inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter för kommunala vattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen, så att vattentäkterna långsiktigt bibehåller en god kemisk status och god kvantitativ status"*. Detta ska vara gjort till år 2015.

I ett vattenskyddsområde stärks skyddet för dricksvattenförekomsten samtidigt som vattenförekomstens betydelse tydliggörs. Detta innebär att vattentäkten blir tydlig i all fysisk planering och att verksamhetsutövare och andra inom området blir varse vad som gäller bl.a. utifrån miljöbalken för att vattenförekomsten ska få ett tillräckligt skydd.

Ett vattenskyddsområde måste avgränsas. Inom det skyddade området råder förbud eller restriktioner mot olika typer av miljöskadliga verksamheter. Detta är själva syftet

med att inrätta vattenskyddsområden. Varje sådan avgränsning är därför viktig. Den måste vara tillräckligt stor för att skydda vattnet. Men den får inte vara "onödigt" stor eftersom avgränsningen leder till inskränkningar i möjligheterna att t.ex. bygga bostäder eller bedriva jord- eller skogsbruk.

Den geografiska avgränsningen ska göras så att en god vattenkvalitet säkerställs i de vattenvolymer som utgör grunden till dricksvattnet genom skydd mot såväl nutida som framtida påverkan. Därför är utgångspunkten alltid att hela tillrinningsområdet omfattas av vattenskyddsområdet.

Miljöbalken slår fast att (7 kap. 21 § MB) *"ett vattenskyddsområde bör omfatta vattentäktens tillrinningsområde, såvida inte beslutsunderlaget visar att skyddssyftet kan uppnås genom fastställande av ett mindre område som vattenskyddsområde".*

Ett vattenskyddsområde ska avgränsas på ett sådant sätt att föroreningar från akuta händelser och kontinuerlig förorening kan fastläggas eller brytas ned, eller på annat sätt oskadliggöras innan de når en vattentäkt. Vissa verksamheter och anläggningar kan inte bedrivas i ett vattenskyddsområde. Det kan till exempel gälla spridning av bekämpningsmedel eller grustag.

Grundregeln är alltså att vattentäktens hela tillrinningsområde ska ingå i ett vattenskyddsområde. Men man kan göra undantag.

Ett vattenskyddsområde är vanligen indelat i olika skyddszoner med föreskrifter som är anpassade efter de naturliga förhållandena och skyddsbehovet i respektive zon. Ett vattenskyddsområde kan delas in primär respektive sekundär skyddszon (och ibland finns också en tertiär skyddszon).

En primär zon bör, enligt Naturvårdsverkets "Handbok om Vattenskyddsområde", avgränsas så att rinntiden i sjöar och vattendrag ger möjlighet till att en olyckshändelse hinner upptäckas och åtgärder vidtas innan föroreningen når vattentäktszonen. I den primära zonen bör "mycket liten risk för förorening föreligga". Den rinntid som förordas för avgränsning av den primära zonen är 12 timmar. Om tekniska barriärer installeras, t ex varningssystem och larm, eller om räddningsinsatser eller andra motåtgärder mot en förorening kan ske snabbt, kan en kortare rinntid i vissa fall kunna accepteras.

Strandzonen utgör en mycket viktig barriär för att förhindra föroreningar att nå ytvattendrag och sjöar. Strandzonen bör ingå i den primära zonen och den bör vara minst 50 meter bred och omfatta alla tillflöden i form av åar, bäckar och större diken.

För grundvatten avgränsas den primära zonen så att riskerna för akut förorening minimeras. En akut förorening ska kunna upptäckas i tid och åtgärder vidtas innan föroreningen når uttagsbrunnarna på vattenverket. Uppehållstiden i den primära zonen till vattentäktzonen ska uppgå till minst 100 dygn.

I den primära zonen är skyddet störst, och i denna zon kan det bli tal om stora inskränkningar för markägarna vad gäller att bedriva olika typer av verksamheter som gödsling, spridning av bekämpningsmedel, lagring av olika produkter, djurhållning, grävning m.m.

Idag ligger majoriteten av landets vattentäkter inom ett vattenskyddsområde som inte ger tillräckligt bra skydd för vårt dricksvatten. Mindre än hälften av konsumenterna får sitt vatten från en täkt med modernt skydd.

5. Vilka lagar och förordningar styr?

Det är främst tre lagar och styrdokument som reglerar hur vi ska hantera våra vattenresurser.

1. Miljöbalken
2. Förordningen om vattenförvaltning
3. De nationella miljökvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet samt God bebyggd miljö

Miljöbalkens bestämmelser

Miljöbalken är den övergripande svenska miljölagstiftningen som när den trädde i kraft 1999 ersatte en rad andra äldre lagar, bland annat Vattenlagen från 1938.

Miljöbalken är väldigt tydlig när det gäller allas, såväl enskildas som företags och organisationers, ansvar för att värna miljön. Lagen tar sin avstamp i de så kallade "hänsynsreglerna" som är långtgående och mycket tydliga. Lagen säger bland annat att; "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet".

Vidare:
"Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön..... Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön".

Miljöbalken anger således ett antal principer som ska gälla generellt för alla verksamheter eller åtgärder som kan medföra miljöförstöring. Verksamhetens art och omfattning samt var den bedrivs avgör sedan vilka inskränkningar som fordras av verksamhetsutövaren för att uppfylla dessa principer. Till grund för hänsynsreglerna ligger den s.k. försiktighetsprincipen.

Enligt förarbetena till miljöbalken är syftet att förebygga inte bara det säkert förutsebara utan också möjliga skador och olägenheter. Skyldigheten att förebygga och begränsa skador på miljön inträder så snart det kan befaras att en viss verksamhet kan motverka balkens mål.

Ett mark- eller vattenområde, som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas som vattentäkt, får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som ett vattenskyddsområde.

I föreskrifter för vattenskyddsområden specificeras sedan inte bara vad som krävs enligt de allmänna hänsynsreglerna utan också de ytterligare begränsningarna i förfogandet av fastigheten som krävs.

Vid bedömningen av hur långt en inskränkning i enskilds rätt får gå för att syftet med ett vattenskyddsområde skall tillgodoses påpekas att det ofta krävs höga skyddsnivåer och långtgående restriktioner. Även reservvattentäkter och potentiella täkter behöver

skyddas på motsvarande sätt som ordinarie täkter och behöver också omfattas av ett vattenskyddsområde.

Svenskt Vatten menar att miljöbalken, rätt tillämpad, ger tillräckligt stöd för en hälsomässig vattenförsörjning. De vattenskyddsområden som har tillkommit under miljöbalken, dvs. sedan 1999, bedöms därför ha ett tillräckligt skydd.

Däremot är det mer osäkert vilken status äldre vattenskyddsområden har (beslutade enligt den gamla Vattenlagen från 1938 eller tidigare). De stora skillnaderna mellan äldre beslut och dagens är att markanvändningen inom ett område kan ha förändrats så drastisk att äldre föreskrifter inte alltid längre är relevanta. Detsamma kan gälla när det sker tekniksprång (t.ex. när det började borra energibrunnar, vilket inte reglerades i äldre bestämmelser). Många äldre beslut saknar dessutom bra riskinventering. Vår slutsats är därför att många av de äldre besluten behöver ses över för att uppnå tillräcklig skyddsnivå med dagens krav och ambitioner.

Förordningen om vattenförvaltning

Den svenska förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön genomför i Sverige EU:s ramdirektiv för vatten. Förordningen trädde i kraft den 1 augusti 2004.

Genom förordningen lades grunden för ett EU-gemensamt regelverk för skyddet av inlandsvatten, kustvatten och grundvatten. Det övergripande målet för vattenförvaltningen är att uppnå god vattenstatus till år 2015, eller senast till år 2027. God status innebär dels god ekologisk- och vattenkemisk status i alla inlands- och kustvatten. För grundvatten innebär det, förutom god vattenkemisk status även god kvantitativ status. Detta innebär att arbetet ska vara inriktat på att minska föroreningar, främja hållbar vattenanvändning och förbättra tillståndet för de vattenberoende ekosystemen.

Förordningen ger verktyg för en effektivare och mer hållbar vattenhantering och innebär förändringar jämfört med hur vi i Sverige tidigare arbetat med vattenfrågor.

Den viktigaste förändringen är att arbetet läggs upp efter avrinningsområden, dvs. naturens egna gränser för vattnets flöde. För arbetet med vattenskydd innebär det att administrativa gränser som kommun- och länsgränser får mindre betydelse.

Samtliga avrinningsdistrikt i Sverige har upprättat bindande åtgärdsprogram som anger hur miljökvalitetsnormerna ska följas och hur ett bra skydd för bl.a. vattentäkter kan säkerställas. En av åtgärderna, nr 34, säger att *"Kommunerna behöver inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter för kommunala vattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen, så att vattentäkterna långsiktigt bibehåller en god kemisk status och god kvantitativ status"*. Enligt rapporteringen av åtgärder 2011 var det 32 % av de svarande kommunerna (71 %) som uppgav att åtgärden skulle vara färdigställd 2012.

Målet är att till år 2015 ska alla viktiga vattenförekomster ha uppnått "god status". För att detta ska vara möjligt krävs att alla vattentäkter då har ett skydd i form av ett vattenskyddsområde.

Nationella miljökvalitetsmål

Riksdagen antog år 2000 "Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier".

Dessa nationella miljökvalitetsmål är utgångspunkten för miljöarbetet i hela landet. De ska ses som politiska målsättningar och är således inte juridiskt bindande. Men miljöbalkens regler ska tolkas mot bakgrund av målen.

Av de 16 miljömål som anges i propositionen rör i vart fall tre av miljökvalitetsmålen dricksvattenförsörjningen, nämligen:
1. Levande sjöar och vattendrag
2. Grundvatten av god kvalitet
3. God bebyggd miljö.

Enligt en rapport som presenterades av Naturvårdsverket i mars 2013 kommer 14 av regeringens 16 miljökvalitetsmål inte att kunna nås till år 2020. Inget av de tre målen som berör dricksvatten kommer att nås. Ett av skälen, som Naturvårdsverket väljer att lyfta fram i sitt pressmeddelande, är den ökande användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jordbruket.

Naturvårdsverket skriver i sin rapport att:
"Befintliga regelverk för att ge vattentäkter ytterligare och mer specifikt skydd med vattenskyddsområden bör vara tillräckliga, men det gäller för kommunerna att tillämpa regelverken... Inrättande av vattenskyddsområden är en åtgärd som behövs för att ytvattentillgångar... ska skyddas specifikt och bibehålla god kvalitet".

Sveriges geologiska institut, SGU, som ansvarar för uppföljning av miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet, konstaterar att det behövs bättre styrning och att befintliga föreskrifter efterlevs för att målet ska nås. I ett pressmeddelande 2013-03-28 skriver de att det kvarstår kunskapsluckor och tillståndsproblem: *"Det gäller exempelvis föroreningspåverkat grundvatten som används för enskild vattenförsörjning, påverkan på grundvattnet i anslutning till jordbruksmark, tätorter och förorenade områden. Många län pekar också på bristande övervakning och provtagning för att kunna bedöma var problemen finns och därmed var insatserna behövs." Länen framhåller även bristen på tid och resurser till att skapa bra vattenskyddsområden. Att beskriva grundvattnets eventuella påverkan på anslutna ytvatten som inte uppnår god kemisk eller ekologisk status är en fortsatt viktig uppgift".*

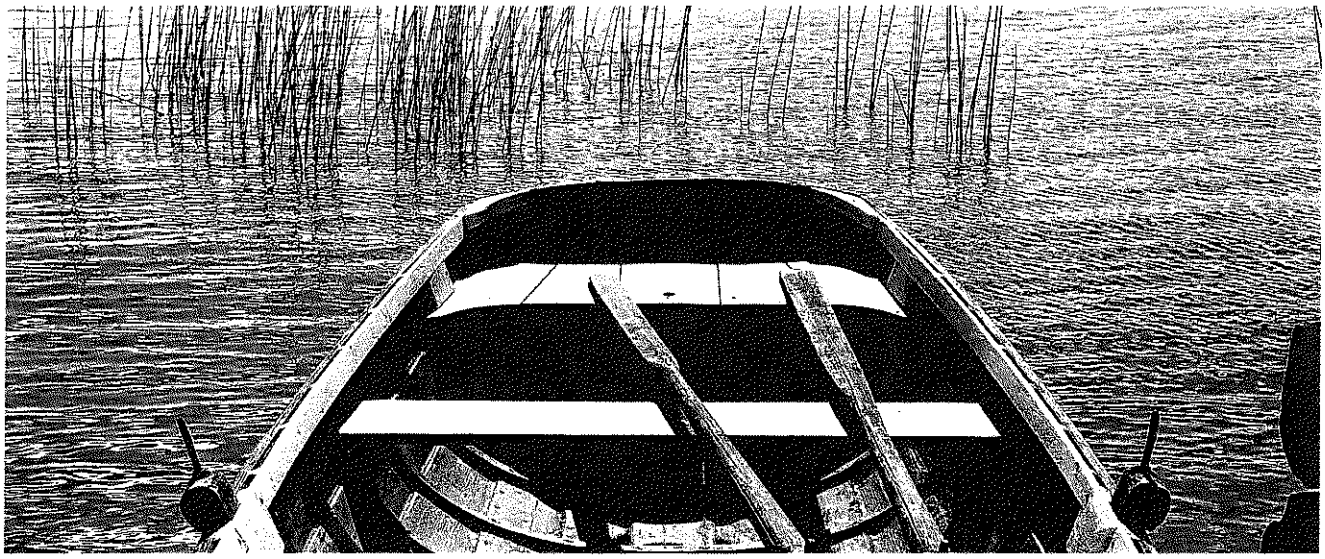

6. Hur är arbetet med vattentjänsterna organiserat i dag?

En lång rad statliga myndigheter, kommuner och regioner ansvarar för vattenresurserna. Inte mindre än sex myndigheter har på olika sätt ansvar för vårt dricksvatten. Frågan berör fem av regeringskansliets departement.

Till detta kommer alla berörda inom olika branscher och näringar med ett särskilt intresse för, och beroende av, vatten. Aktörer som på olika vis spelar roll i beslut, tillämpning av lagstiftning och för den offentliga debatten om våra vattenresurser.

Huvudansvaret för det praktiska arbetet med vatten (och avlopp) ligger på landets kommuner. När det gäller skydd av vattentäkter är det kommuner och länsstyrelser som sköter planering och inrättandet av vattenskyddsområden.

Övergripande styrs verksamheten främst av miljölagstiftningen, av Förordningen om vattenförvaltningen samt av regerings uppsatta miljömål.

Regeringen

Ansvarig minister för vattenfrågorna i stort är miljöminister Lena Ek (c). Ansvaret för livsmedelsfrågor, dit dricksvatten räknas, ligger på Eskil Erlandssons bord.

På vare sig Landsbygdsdepartementets eller Miljödepartementets hemsida står mycket om dessa frågor. Eskil Erlandsson är osynlig i dricksvattenfrågan. Regeringen har däremot tagit initiativ till ett antal utredningar som har stor betydelse för arbetet med skydd av vattenförekomster.

Regeringen tillsatte i maj 2012 utredningen **"Ersättning vid vissa särskilda fall av rådighetsinskränkningar"**. En särskild utredare ska se över den lagstiftning som möjliggör inskränkningar i användningen av mark eller byggnader, det som kallas "rådighetsinskränkningar", av hälso-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl. Syftet är att identifiera de fall där ersättning bör ges.

Regeringen betonar dock att *"den övergripande utgångspunkten för analysen bör vara att ersättning normalt inte ges för rådighetsinskränkningar som motiveras av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl"*.

Men, skriver man i direktiven, *"det kan dock finnas undantagsfall där förändringar behöver göras i vad som gäller i dag"*. Vilka dessa för ändringar kan bli är oklart. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 augusti 2013.

Utredningen kommer sannolikt att påverka i vilken mån ersättning ska utbetalas i vid inrättande av vattenskyddsområden. Svenskt Vattens jurist deltar i utredningen som expert. Utgångspunkten från vår sida är att ersättning inte ska utbetalas för allmän aktsamhet enligt hänsynsreglerna i miljöbalken.

Under september månad gav regeringen den parlamentariska Miljömålsberedningen i uppdrag att ta fram ett förslag till en **Strategi för en sammanhållen och hållbar vattenpolitik**. *"Ett helhetsperspektiv för både havs- och sötvattenpolitik ser jag ser mycket viktigt och det ligger helt i linje med regeringens satsning på att samla vattenfrågorna hos en myndighet, Havs- och vattenmyndigheten. Det handlar dels om att nå en god hushållning*

med vattenresurserna och dels om att förstärka åtgärdsarbetet så att de vattenanknutna miljömålen nås utan att ge avkall på andra viktiga samhällsmål", säger Lena Ek.

Av riksdagens sexton miljökvalitetsmål är det sex stycken som har direkt anknytning till vatten, och inget kommer att nås till 2020 med redan beslutade eller planerade styrmedel. Utredningen ska hantera de områden som kräver övergripande och långsiktiga politiska prioriteringar och ställningstaganden för att de vattenanknutna miljömålen ska kunna nås. Svenskt Vatten deltar i utredningens expertgrupp. Arbetet ska vara klart i juni 2014.

I en interpellationsdebatt den 19 december 2012 svarade Lena Ek på en interpellation från socialdemokraten Pyry Niemi om behovet av att **riksintresseklassa** ytvattentäkter. Lena Ek meddelade då att: *"Regeringen ser det som angeläget att riksintressesystemet är ändamålsenligt och motsvarar dagens behov. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2013 konstaterat att det finns behov av en översyn av bestämmelserna om riksintressen och deras tillämpning och har därför för avsikt att tillsätta en utredning".*

I mitten på april 2013 har ännu inga beslut fattats angående denna utredning. Sten Jerdenius på Miljödepartementet meddelar i ett mail till Svenskt Vatten att *"beslut om utredningsdirektiv är ännu inte taget... besked kommer senare i vår".*

EU:s direktiv för **Hållbar användning av bekämpningsmedel** trädde i kraft den 25 november 2009 och Jordbruksverket har tagit fram en strategi och en handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel. Målsättningen ska vara att bekämpningsmedelsrester inte ska kunna påvisas i vattentäkter. Handlingsplanen anger dock att *"användningen av växtskyddsmedel bedöms öka under programperioden 2013–2018".* Det står att det *"krävs genomgripande förändringar för att skapa en livsmedelsproduktion som gör det möjligt att leva upp till målsättningarna i Giftfri miljö. En sådan utveckling kräver omfattande insatser för att utveckla alternativ som kan användas i odlingen".*

Livsmedelsverket samordnar sedan 2009 de myndigheter som berörs i dricksvattenfrågan (Havs- och vattenmyndigheten, Sveriges geologiska undersökning, Vattenmyndigheterna, Socialstyrelsen samt Boverket).

I verkets Nationella nätverk för dricksvatten, strategi från 2011, kan man läsa:
"Med tanke på vikten av att ha ett funktionellt vattenskyddsområde, för att skydda dagens och framtida vattentäkter avsedda för dricksvattenproduktion mot kemiska och mikrobiella föroreningar, så är det av vikt att denna fråga och process ses över".

Samordningsansvaret omfattar flera uppgifter och även andra aktörer än de centrala myndigheterna ska bjudas in att delta. Kvalitetskrav och andra regler om dricksvatten tas fram gemensamt av medlemsstaterna inom EU och införlivas i svensk lagstiftning bland annat av Livsmedelsverket.

Enligt Livsmedelsverket måste Sverige, för att få en acceptabel långsiktig dricksvattenförsörjning, *"identifiera styrmedel för inrättandet av vattenskyddsområden och se över möjligheten att skapa riksintressen av ytvattentäkter".*

Livsmedelsverkets ansvarar dessutom för hanteringen av dricksvatten från att råvattnet pumpas in i vattenverket. Det handlar om hur man hanterar dricksvattnet, hur distributionsanläggningar ska underhållas och vilka kvalitetskrav i form av gränsvärden som ska ställas på det dricksvatten som kommer ur kranen hos användarna.

Kontrollen av dricksvatten utförs lokalt av kommunerna och samordnas regionalt av länsstyrelserna.

Den som producerar eller tillhandahåller ett livsmedel är ansvarig för att livsmedlet är säkert och uppfyller myndigheternas krav. När det gäller dricksvatten är det alltså den som producerar dricksvatten eller förser konsumenterna med dricksvatten via ett ledningsnät, som har ansvaret, dvs. landets kommuner och deras ca 2 000 vattenverk.

– Vilket ansvar har då övriga inblandade myndigheter?

Kommunerna har, med stöd av länsstyrelsen, ansvar för den övergripande planeringen för hur mark- och vattenresurserna ska användas. Dessutom har kommunerna (genom sina miljökontor eller motsvarande) ansvaret för kontrollen av dricksvatten liksom för tillsynen av vattenskyddsområden. Kommunen ansvarar även för tillståndsgivning för ex enskilda avlopp och spridning av bekämpningsmedel.

Länsstyrelserna har ansvar att på regional nivå stödja kommunerna. Kommunernas beslut kan överprövas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen har också till uppgift att kontrollera hur kommunerna utför sin kontroll. Tillsammans med kommunerna hanterar länsstyrelserna också inrättandet av vattenskyddsområden.

Länsstyrelsen kan också göra egna undersökningar och kontroller. Länsstyrelsen i Skåne gjorde t ex en undersökning 2007–2010 som visade att det fanns rester av bekämpningsmedel i var tredje vattenprov vid länets vattentäkter, och att nära hälften av dessa var från idag tillåtna och använda substanser.

Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för föreskrifter, allmänna råd och vägledningar för förvaltningen av sjöar och vattendrag, och de fem **vattenmyndigheterna** har det övergripande ansvaret för att förordningen om vattenförvaltningen genomförs i Sverige.

Vattenmyndigheterna har tagit fram miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vatten som kommunerna i framtiden ska leva upp till. Enligt åtgärdsprogrammen behöver kommuner och statliga myndigheter genomföra åtgärder för att förbättra vattnets kvalitet. Kommunerna ska årligen redovisa vilka åtgärder man vidtar. Den senaste sammanställningen gäller år 2011. Då uppgav 149 kommuner att det inom kommunen fanns vattenskyddsområden som "inte har ett tillfredsställande skydd". Sammanställningen av svaren för år 2012 var ännu inte klar i slutet på april 2013.

Myndigheten skriver i ett brev till svenskt vatten (2013-03-07) att: *"Arbetet med inrättande av vattenskyddsområden behöver förstärkas".*

Myndigheten förklarar vidare i brevet att man kommer att intensifiera detta arbete med *"ambitionen att utveckla regler och vägledning för inrättande av vattenskyddsområden och därmed möjligheten till ett förstärkt genomförande".*

Naturvårdsverket

Naturvårdverket har uppdraget att samordna uppföljningen av miljömålen. I mars 2013 visade verkets senaste uppföljning att 30 procent av Sveriges 1 703 kommunala grundvattentäkter saknar vattenskyddsområde. Dessutom är många av vattenskyddsområdena gamla. Ungefär hälften är äldre än 25 år.

Verket skrev: *"Att inrätta vattenskyddsområden runt vattentäkter är en viktig åtgärd för att skydda vattenförsörjningen och nå miljömålet Grundvatten av god kvalitet".*

Miljömålet Grundvatten av god kvalitet innebär att grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Naturvårdsverket skriver:
"Inrättandet av vattenskyddsområden går långsamt framåt... För att skydda grundvattenresurser som är av betydelse för vattenförsörjningen nu och i framtiden är det viktigt att inrätta vattenskyddsområden. Alla allmänna vattentäkter och övriga större vattentäkter bör ha vattenskyddsområde... Om inte takten i inrättandet av vattenskyddsområden ökar så kommer inte alla allmänna grundvattentäkter att ha ett vattenskyddsområde förrän kring 2035. Det är viktigt att arbetet med att inrätta vattenskyddsområden och att se över gamla skyddsområden intensifieras".

Sveriges geologiska undersökningar (SGU) ansvarar för frågor som rör berg, jord och grundvatten. SGU menar att vattenskyddsområden är viktiga. Man påpekar behoven av att ta vattenhänsyn inom jordbrukssektorn. SGU skriver; "att arbeta med jordbrukets påverkan på framförallt övergödning och utsläpp av bekämpningsmedel är ett viktigt område för en svensk vattenpolitik". Och man menar att insatserna för att skydda yt- och grundvatten bör utökas.

Boverket har hand om frågor om hushållning av mark- och vattenområden, fysisk planering och byggande. Boverkets ansvarar bland annat för de krav som ställs på VA-installationer för dricksvatten i byggnader.
I och med förordningen om vattenförvaltning har behovet av samarbete och samordning mellan alla dessa aktörer ökat. Beslut om vattenförsörjning och vattensäkerhet kan inte följa läns-, kommun- eller nationsgränser. Med en lagstiftning som sätter avrinningsområdena i centrum, och som sätter upp långsiktiga mål och ställer löpande krav på åtgärder krävs samverkan. Ett VA-verk eller ett vattenskyddsområde kan beröra tiotals kommuner och flera olika län.

Förutom de sex myndigheter som nämnts ovan berörs även andra av vattenfrågorna. Så bidrar t.ex. **SMHI** med information om nederbörd och tar fram beräkningar av rinntider i vattendrag och sjöar vid upprättandet av vattenskyddsområden.

Kemikalieinspektionen har det övergripande ansvaret för kemikaliefrågan och är ansvarig för miljökvalitetsmålet "Giftfri miljö".

MSB har ansvar för samhällets planering vid stora kriser och katastrofer som också kan drabba tillgången, eller kvaliteten, på dricksvatten.

7. Andra intressenter

Vatten berör alla. Livsmedlet vatten är livsavgörande. Hushåll, sjukhus, skolor, ålderdomshem liksom industrier måste ha tillgång till rent vatten i stora mängder. Men vatten spelar också roll för hela näringar som turism, fiske och jordbruk. För friluftslivet är rent vatten en viktig tillgång. Utan rent vatten i vackra sjöar, älvar och badvikar skulle turismen tappa stort.

Mot bakgrund av detta är det inte konstigt att många olika intressen är engagerade i frågan om vårt vatten. Intresseorganisationer, branschorganisationer, företag, jordbrukare och politiska partier har åsikter. Här listas några av de viktigaste intressenterna:

Sveriges Kommuner och landsting, SKL

De svenska kommunernas och landstingens egen organisation SKL skriver på sin hemsida om dricksvatten så här:

"Dricksvatten är samhällets vik ♦ ♦ tigaste resurs. Vi är alla beroende av rent dricksvatten för att må bra. Därför måste vattentäkter skyddas, både de som används i dag och framtida täkter".

SKL hjälper kommunerna i deras arbete för att skydda vattenresurser, bland annat genom direkta kontakter med regeringen och Miljödepartementet.

SKL anser att många av de äldre vattenskyddsområdena måste uppgraderas och ges ett bättre skydd. Organisationen menar att kommunerna ska använda Naturvårdsverkets handbok och betonar att kommunerna måste se till att det finns tillräckliga resurser för tillsyn så att fastställda föreskrifter efterlevs.

Efter parasitutbrotten i dricksvattnet i Östersund och Skellefteå skrev SKL i ett cirkulär i september 2011 till alla landets kommuner att dessa nu måste se över sin dricksvattenproduktion. SKL skrev bland annat: *"Om kommunen producerar dricksvatten i egen anläggning och från en egen vattentäkt, måste denna vattentäkt vara skyddad genom ett fastställt vattenskyddsområde med skyddsföreskrifter".*

SKL skrev, tillsammans med Svenskt Vatten, i en debattartikel i tidningen Dagens Samhälle den 19 maj 2011 att åtgärder måste vidtas på såväl nationellt som regionalt och lokalt plan för att bättre samordna arbetet med att uppnå ett säkert och rent dricksvatten. SKL betonade att myndigheternas krav måste samordnas bättre och tydligare. Och man efterlyste ett *"starkare stöd i vårt arbete med att inrätta verkningsfulla vattenskyddsområden".*

Vattenråden

Vattenråd är regionala eller lokala samverkansorgan för vattenfrågor där berörda parter möts för att diskutera problem och idéer inom sitt område.

Genomförandet av förordningen om vattenförvaltning har, som tidigare beskrivits, inneburit ett nytt sätt att tänka kring vattenfrågor i och med att allt arbete ska utgå från vattnets naturliga gränser i avrinningsområden. Detta har lett till behov av mer samarbete mellan olika intressenter och ansvariga myndigheter och kommuner.

Förordningen innehåller formuleringar om att allmänheten ska kunna delta i vattenförvaltningsarbetet genom olika former av samverkan. För att skapa en aktiv medverkan har Sverige valt att inrätta vattenråd.

I flera områden kring större vattendrag har det bildats vattenråd. Vattenråden spelar en viktig roll för att hjälpa myndigheter med kunskap om det egna vattenområdet och för att föra ut föreslagna åtgärder på lokal nivå. Vattenråden ser lite olika ut på olika håll i landet men de ska helst representera alla intressen i området och ge alla som berörs av vattnet möjlighet att delta i diskussionerna.

Medlemmarna i vattenråden kommer från olika sektorer och intressen. Bland deltagarna i vattenråden finner vi bland andra; skogsägare, LRF, Svenska turistföreningen, Naturskyddsföreningen, vattenkraftsföreningar, sportfiskarna, kommunala politiker och tjänstemän.

LRF

Lantbrukarnas intresseorganisation är starkt engagerade i frågan om vattenskydd och vattenskyddsområden.

LRF företräder sina medlemmar vars markanvändning **på många håll i landet** påverkas av behoven av att inrätta nya, och revidera äldre, vattenskyddsområden. Här finns en uppenbar målkonflikt.

Målkonflikten när det rör vattenskyddet får dock inte överskugga det faktum att LRF (ibland i nära samarbete med Svenskt Vatten) arbetar aktivt med viktiga miljöfrågor som exempelvis minskade utsläpp, kretsloppsfrågor, bekämpningsmedel och minskad övergödning.

LRF menar att vattenskyddet borde anpassas mer efter lokala förhållanden och att markägarna ska ges större inflytande i processerna. Dessutom lyfts ersättningsfrågan fram. I Svenskt Vattens undersökning bland kommunernas VA-ansvariga utpekas LRF som den intressent som är mest negativ till införande av nya eller utökade vattenskyddsområden.

LRF har under senare år drivit sina synpunkter om vattenskyddsområden på många håll runt om i landet. Organisationen har stämt kommuner (Eslöv 2010) för att delar av deras åkermark har klassats som vattenskyddsområde med restriktioner när det gäller rätten av att sprida bekämpningsmedel.

På flera håll har LRF kämpat för rätten att sprida bekämpningsmedel inom ett etablerat vattenskyddsområde. I Tomelilla (2013) driver den lokala organisationen på för att få använda bekämpningsmedel även i den primära skyddszonen.

LRF Skåne har agerat mot fler vattenskyddsområden, och menat att dessa leder till "miljardbelopp" i produktionsförluster.

I Eskilstuna motsatte sig LRF 2012 inrättandet av ett nytt vattenskyddsområde. LRF Sörmland menar att det föreslagna vattenskyddsområdet går längre än vad som är nödvändigt för ett gott skydd. LRF:s Olof Sollenberg går långt i sina krav när han säger: *"I primär zon tycker vi att vi ska få använda växtskyddsmedel och sprida gödsel, men vi ska göra det enligt de regler som nitratdirektivet ger, där vi tar hänsyn, har skyddsavstånd, maxgivor och kartering. Vi tycker att det är fullt tillräckligt för att skydda vattnet".*

LRF driver också på för att markägare ska få ersättning om ett vattenskyddsområde innebär inskränkningar i hur markägaren får använda sin mark. Detta är en fråga som många kommuner har svårt att hantera. Bedömningar kan variera från kommun till kommun vilket är olyckligt och skapar en stor osäkerhet.

En markägare är enligt gällande lagstiftning skyldig tåla ett "visst mått av intrång" utan att få ersättning. Men det finns gränser. Om en markägares möjligheter att använda sin mark "avsevärt försvåras" och om denne drabbas av en större inskränkning än vad som anses följa av Miljöbalkens allmänna hänsynsregler ska ersättning utgå.

Svenska Naturskyddsföreningen, SNF

Naturskyddsföreningen arbetar för att vattentäkter ska skyddas mot ämnen som kan äventyra hälsa och miljön. Föreningen har tagit strid mot jordbrukare vid flera tillfällen när det gällt rätten att använda kemiska bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden.

Bland annat överklagade SNF beslut om spridning av bekämpningsmedel i ett vattenskyddsområde på Österlen. 2011 konstaterade mark- och miljödomstolen att det saknades skäl för spridning av bekämpningsmedel och gav SNF rätt.

SNF menar att många kommuner idag bryter mot miljölagstiftningen när de tillåter användningen av bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden.

De andra två stora svenska miljöorganisationerna **WWF** och **Greenpeace** är inte aktiva i frågan om vattenskydd i Sverige.

De politiska partierna

En sökning efter motioner som handlar vattenskyddsområden på riksdagens hemsida ger totalt 19 träffar. Nio av motionerna är inlämnade under de senaste sex åren (sedan 2007). Noteras bör att av dessa nio motioner så fokuserar fyra på ersättningsfrågan och två på strandskyddet. Frågan om vattenskyddsområden är med andra ord inte särskilt uppmärksammad i riksdagen.

Vid en genomgång av de politiska partiernas hemsidor, deras partiprogram och prioriterade sakfrågor kan man dra slutsatsen att frågan om våra gemensamma vattenresurser inte står högt på dagordningen i något av riksdagspartierna.

Referenser

Naturvårdsverket, Handbok om vattenskyddsområde, Handbok 2010:5 Miljöbalken

Framtida krav på huvudmännen för kommunala vattentjänster, rapport, Lingsten konsult, 2010

Vattenskydd - Svenskt Vatten, rapport Tyréns 2012

Dagens Samhälle, artiklar i nummer 34 samt nummer 40 2012, om ingenjörsbrist

Svenskt Vatten, nr 4 2012, Driftstekniker en bristvara

Svenskt Vatten, nr 4 2002, Ingen ersättning för allmän aktsamhet

Rapport Mikrobiologiska barriärer- en sammanställning av enkät, 2012-06-05, Svenskt Vatten

Länsstyrelsen Västernorrland, Genomförande av Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram, redovisning 2011

Livsmedelsverket, Nationellt Nätverk för dricksvatten, en gemensam strategi, 2012

Smittskyddsinstitutet, rapport nov 2011, om parasitutbrottet i Östersund

Svenska dagbladet, 19 april 2011, "Vattenverket i Skellefteå saknar fullgott skydd" (m.fl. tidningsartiklar om Östersund och Skellefteå)

SGU, PM "områden som bör prioriteras i en sammanhållen vattenpolitik", förslag 2013-04-18

SGU, Pressmeddelande 2013-03-28, Sverige når inte miljömålet Grundvatten av god kvalitet till 2020

Tilläggsdirektiv till Miljömålsberedningen (M 2010:04) – strategi för en sammanhållen och hållbar vattenpolitik Dir. 2012:95

Jordbruksverket, Förslag till handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel, 2012

Korrespondens mellan Svenskt Vatten och SKL, SGU och Havs- och vattenmyndigheten

Hemsidor till alla myndigheter, SKL, SNF, LRF, Riksdagen

Svenskt Vattens skrifter beställs via:
www.svensktvatten.se

© Svenskt Vatten AB
ISSN nr 1651-6893
Svenskt Vatten M138
2013-05

Svenskt Vatten

Box 47607, 117 94 Stockholm
Tfn 08 506 002 00
Fax 08 506 002 10
svensktvatten@svensktvatten.se
www.svensktvatten.se

Skydda dricksvattnet! – Vi behöver fler och bättre vattenskyddsområden

Svenskt Vatten M138

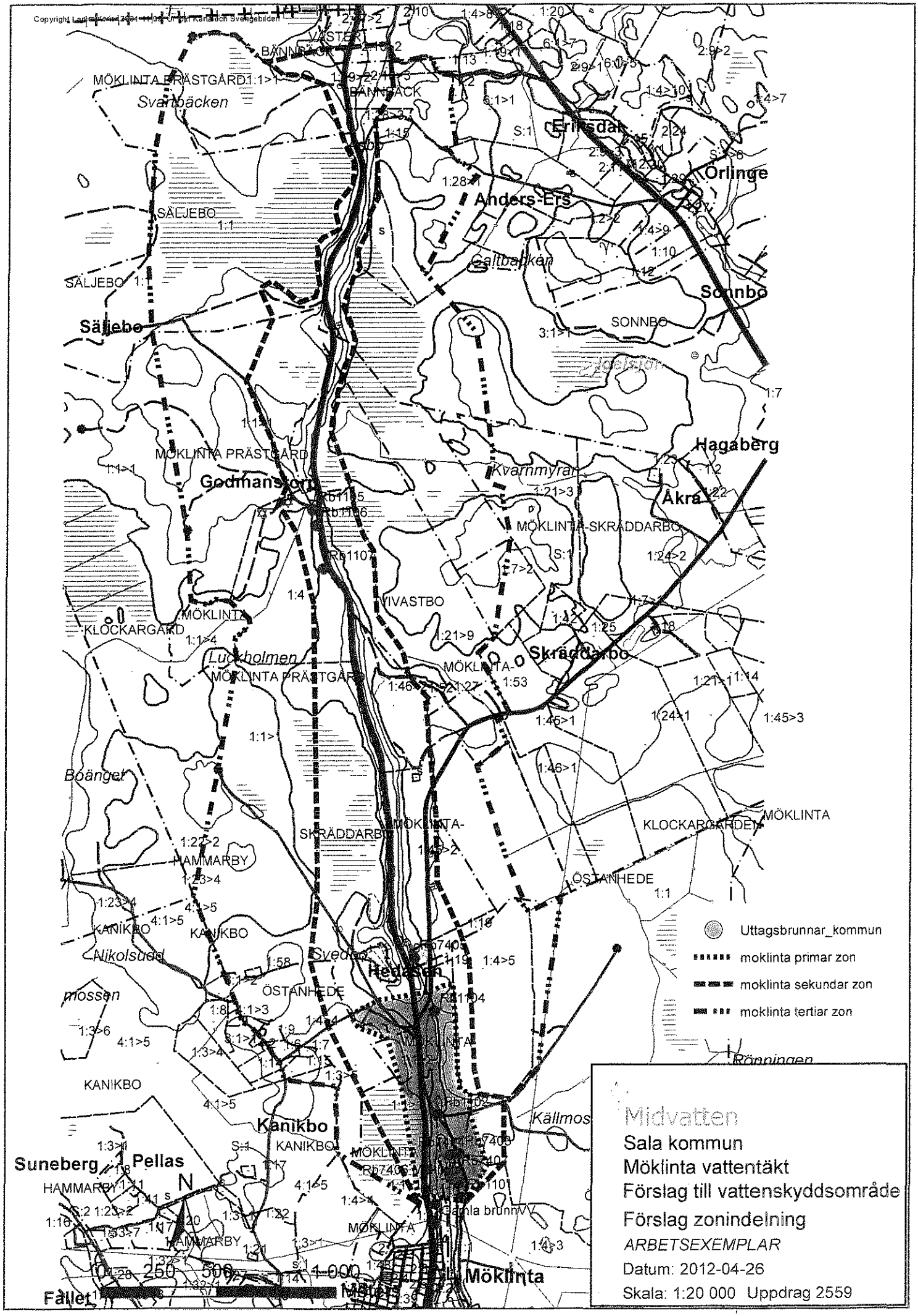

Path: E:\Midvatten\DATA\Sala\Möklinta\Skyddsområde 2559\kartdata\avgransning vso\avgransning vso ver 0.4 A4.mxd